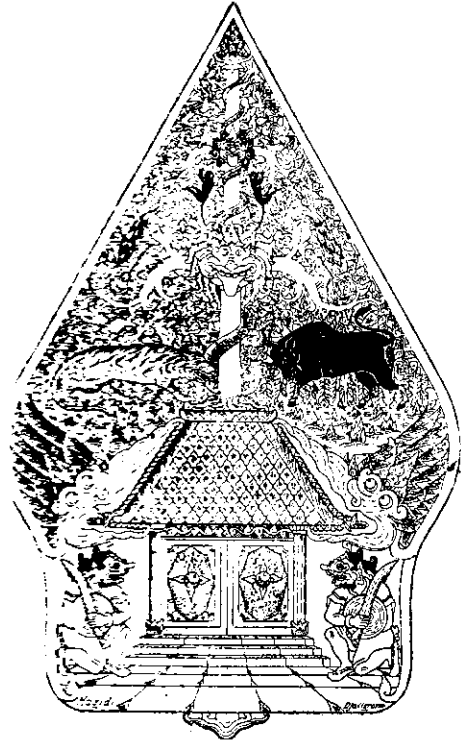

Suluk Pedhalangan

dening : S. Padmosoekotjo.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥
 इति श्रीमद्भगवद्गीतायाः अष्टादशोऽध्यायः ॥
 इति श्रीमद्भगवद्गीतायाः अष्टादशोऽध्यायः ॥
 इति श्रीमद्भगवद्गीतायाः अष्टादशोऽध्यायः ॥
 इति श्रीमद्भगवद्गीतायाः अष्टादशोऽध्यायः ॥
 इति श्रीमद्भगवद्गीतायाः अष्टादशोऽध्यायः ॥

Irika ta sang Ghatotkaca kinon ma-
 pagarkkasuta, lekap ira Kresna Par-
 tha manèhèr muji gakti nira, sang
 inujaran wowang masimu garjita
 harisa marèk, mawasana bhagya yan
 hana pakon ri patik nrapati.

Sekar ing nginggil punika nyariyosaken na-
 lika Sang Ghatotkaca (ing padhalangan : Gathut-
 kaca) kadhawuhan dening Prabu Kresna ndikaka-
 ken lumawan krodhanipun Sang Karna utawi
 Sang Arkkasuta, inggih Sang Suryaputra (wonten
 ing madyaning perang Bharatayuddha ing dinten
 ingkang kaping XIV).

Ginanipun sekar punika ing pagelaran ring-
 git purwa kangge „ada-ada greget-saut” ing pa-
 thet sanga.

Katranganing tembung-tembungipun :

1. Irika = ing wekdal punika, ing nalika puni-
ka. (Indonesia : ketika itu, maka).
2. Ghatotkaca = Ghata (kuwali) + utkaca
(sirah, rambut ing sirah ?) = ingkang sirahi-
pun awangun kados kuwali. Ut = nginggil,
puncak. Kaca = rambut.
3. Kinon = kon + seselan :in = dipun-dhawu-
hi.
4. Mapagarkkasuta = mapaga (supados ngla-
wan) + Arkkasuta (putranipun Arkka. Ba-
thara Arkka punika Bathara Surya. Dados:
Arkkasuta punika kajengipun putranipun
Bathara Surya, inggih punika Sang Karna).
5. (Sang Hyang) Arkka = Aditya, Aruna, Sur-
ya, (Dewaning) srengenge.
6. Ira = panambang tumrap „sira” (pratama-
purusa utawi : orang ketiga), limrahipun
dipun-jarwakaken „panjenenganipun”.
7. Tekap = dening (Indonesia : oleh).
8. Tekap ira Kresna = dening panjenengan-
ipun (Prabu) Kresna.
9. Muji = mangalembana.

10. Cakti nira = kasektening panjenenganipun, inggih punika kasektening Ghatotkaca.
11. Sang inujaran (ujar + seselan : *in* + panambang : *an*) = ingkang dipun-dhawuhi (inggih punika Ghatotkaca).
12. Wawang = tumunten, enggal-enggal, sanalika punika ugi.
13. Masemu = katingal radi, katingal kados.
14. Garjjita = I suka-rena, *mongkog* manahipun. II Kendel sanget, tatag-tanggon. III Angkuh.
15. Harsa = seneng, gembira.
16. Marek = nyelak, ngadhep (Indonesia : mendekat, datang menghadap).
17. Mawacana = wicanten, matur.
18. Bhagya = begja. (Indonesia : berbahagia).
19. Yan = I Amargi, jalaran. II Yen (manawi). III Mbokmanawi (Indonesia : kalau-kalau). IV Bilih (Indonesia : bahwa). V Ing basa Indonesia kalebet „kata pementing : *lah*”.
20. Patik = salugunipun ateges : abdi, kawula (Indonesia : budak, hamba).
21. Patik nrepati = abdiñing ratu (budak raja), inggih punika : *aku* (Ngoko) = Krama inggil : kawula, adalem (abdi-dalem).

Suraosipun :

Ing nalika punika Sang Ghatotkaca kadha-

wuhan lumawan putranipun (Bathara) Arkka (inggih punika ingkang apearab Kama) dening panjenenganipun Prabu Kresna; Partha (Arjuna) lajeng mangalembana dhateng kasektenipun (Ghatotkaca). Inggih punika Sang Ghatotkaca sanalika punika ugi katingal *mongkog* panggalihipun, (kanthi) gembira marak (dhateng Prabu Kresna) matur (makaten) : „Kawula rumaos begja, amargi wonten dhawuh (paduka) dhateng kawula”.

Katranganing tembung-tembungipun :

1. Meh rahina = (wancnipun)ndungkap raina, meh siyang.
2. Meh rahinasemu bang = meh(ndungkap) + rahina(siyang) + asemu(radi) + bang(abrit) = (wancnipun)ndungkap siyang, (ing sisih wetan langitipun katingal)radi abrit.
3. Hyang Aruna = Hyang Arkka, Hyang Aditya, Hyang Surya = srengenge.
4. Ogha = sesakit mripat.
5. Rapuh (rapu) = kesel, lesu, lungkrah, nglokro.
6. Kadi netra ning ogha rapuh = kados(abritipun) mripat ingkang(ngleresi) sakit.
7. Kokila (Bausastra J.F.C. Gericke - T. Rooda : de zwarte of Indische koekkoek) = peksi engkuk.
8. Cabda ni kokila = swantening peksi engkuk, ocehing peksi engkuk.
9. Ring kanigara = ing wit kanigara.
10. Keter = geter, Indonesia : getar, geletar Saketer ni = kados geteripun, kados pangrengiking, kados pangrengihipun.
11. Kidung = tembang(Indonesia : nyanyian, syair).
12. Kung = sakit asmara, sakit brangta, kandhuan rimang, kasmaran.
13. Akung = ngalami kasmaran, nandhang brangta(Indonesia : menderita sakit asmara, jatuh cinta).
14. Saketer ni kidung ning akung = kados pangrengiking kidungipun tiyang kasmaran utawi nandhang brangta.
15. Winipanca = sulingipun tiyang Indu.
16. Lwir wuwusing winipanca = kados suwantening sulingipun tiyang Indu.
17. Papetaking ayam wana = klurukipun ayam-wana, cekikeripun ayam-wana.
18. Pagagan = papan(pasiten)ingkang kataneman gagi (Indonesia : perhumaan).
19. Mrak anguhuh = peksi merak nyengungong (ngundang-undang).
20. Bhramarangrashtra kusuma = bhramara (kombang, tawon) + angrashtra(manggrurah, ngrisak) + kusuma(sekar) = kombang (tawon) manggrurah sekar.
21. Rahasya = I wewados(Indonesia : rahasia). II Pawestrenan(Ngoko : pawadonan).
22. Parahasyan = senthong patileman, kamar pasarean(Indonesia : kamar tidur).
23. Parahasyan arum = kamar pasarean wangi, endah(Indonesia : kamar tidur harum).

Wonten ing pagelaran ringgit purwa ginanipun sekar *Bhramarawilasita* punika kangge sulukan *pathet manyura jugag*, kangge singgetan beholan utawi kangge nyelani *pathet manyura wantah*.

Katranganing tembung-tembungipun :

1. Jahni = Jahnawi = toya, ugi ateges : bengan Ganga.
2. Yahning = ya (Indonesia : ia) + ahning (bening).
3. Jahni yahning = toyanipun bening.
4. Talaga kadi langit = tlaga(wiyaripun ngilak-ilak) kados langit.
5. Mambang tang pas = kumambang bulusipun.
6. Wulan upama nika = pepindhanipun kados rembulan. Inggang dipun-pepindhaken kados rembulan punika bundering badanipun bulus inggang wonten ing tlagapunika.
7. Wintang tulyang kusuma ya sumawur = kados lintang-lintang (ing. langit) pepindhanipun sekar-sekar inggang sumawur.
8. Lumra = semebar(Indonesia : terserak).
9. Sari = I Sekar. II Sarinipun sekar(Indonesia : tepung sari).
10. Lumra pwekang(pwa + ikang) sari kadi

jalada = sarining sekar inggang sumebar pepindhanipun kados mega.

Suraosipun :

Toyanipun(tlaga ing Suwelagiri) bening, (jembaripun) tlag (ngilak-ilak) kados langit; bulusipun kumambang, (bundering badanipun bulus punika) pepindhanipun kados rembulan. Kados lintang-lintang(inggang anjrah ing langit) pepindhanipun sekar-sekar inggang sumawur, sari-sarinipun sekar(Indonesia : tepung sari) sumebar kados mega.

Cathetan :

Tembung-tembung „*mambang tang pas*” (bulusipun kumambang), kathah dhalang inggang klintu „*kembang tapas*”, satemah lajeng tanpa teges.

6

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

Tatkalam nrepa Kresna tan tulus anakra
 ni nsiwara jahmanisuta, ngka mung-
 qah sira kalih ing ratha kèhèr tu-
 mihanqakèn ikang garottama, tan
 wyarthhan magawe pupug ni guna sang
 nsi leu mari katarajwala, tèkwan
 puh lumihat ri sang wara Cikanḍi
 karana ni gupe nirāлага.

Sekar ing nginggil punika nyariyosaken sa-
 peranganing kawontenan ing madyaning Bharat-
 tayuddha dinten ingkang kaping X. Ing dinten

punika Mahasenapati Bhisma(Dewabrata) liwung
 pangamukipun, ngantos wadyabala Pandawa ka-
 thah ingkang pejah. Ing mangka Arjuna, sanajan
 sampun dipun-dhawuhi dening Prabu Kresna su-
 pados tumunten mrajaya Mahasenapati punika,
 dereng karsa nglepasaken sanjata pamungkas. Ing
 semu Arjuna boten/dereng mentala mrajaya Resi
 Bhisma. Awit saking punika, Prabu Kresna ing-
 kang sampun prasetya boten badhe tumut nyali-
 rani perang lan boten badhe nrenggep sanjata,
 saking muntabing pangalihipun ngantos kesupen
 dhateng prasetyanipun, jleg tedhak saking kreta
 musthi sanjata *Cakra* nedya mrajaya Mahasena-
 pati Bhisma. Nanging lajeng dipun-tututi Arjuna,
 dipun-penggak tuwin dipun-engetaken sampun
 ngantos kelajeng nerak prasetyanipun.

Wonten ing pagelaran ringgit purwa sekar
 punika limrahipun dipun-engge *Sendhon Sastra-*
datan.

Tegesing tembung-tembungipun :

1. Tatkala = nalika.
2. Nrepa (nrepati) = Ratu. Nrepa Kresna = Prabu Kresna.
3. Tulus = saestu, siyos. Tan tulus = boten saestu, boten siyos, sande(wurung).

4. Anakra = namakaken sanjata cakra, nyakra.
5. Resiwara = Resi linangkung, Resi pinunjul, Resi agung.
6. Jahnawi = bengawan Gangga, ugi ateges: Dewi Gangga.
7. Jahnawisuta = putranipun Dewi Jahnawi, putranipun Dewi Gangga, inggih punika Sang Dewabrata utawi Resi Bhisma.
8. Ngka = ing ngrika, lajeng (Indonesia : disana, lalu, maka).
9. Teher = salajengipun, sasampunipun makaten, lajeng, enggal-enggal.
10. Mungguh sira kalih ing ratha = minggah panjenenganipun kekalih ing kreta.
11. Tumihangaken = ngincengaken(Indonesia: membidikkan).
12. Carottama = Cara(jemparing) + utama (linangkung, pinunjul, sae) = jemparing linangkung.
13. Wyartha = tanpa guna(Indonesia : sia-sia, tidak ada hasilnya).
14. Tan wyarthan = boten tanpa gina (Indonesia : tidak sia-sia), maksudipun : ingkang sinedya boten mlesed, boten lepat, saged kenging.

15. Pupug = salugunipun ateges: papak, kethul.
16. Magawe pupug = njalari papak (kethul) murugaken suda (sima).
17. Magawe pupug ni guna Sang Resi = murugaken sudaning kalangkunganipun Sang Resi.
18. Mari = mantun, kendel(Indonesia : berhenti).
19. Katarojwala = katara(katingal) + ujwala (sorot, sunar, cahya) = katingal sumorot, katingal makantar-kantar.
20. Mari katarojwala = boten katingal makantar-kantar malih.
21. Lesu = lungkrah(jalanan saking keselipun), tanpa daya.
22. Tekwan = mandar, lan malih, punapa malih, punapa dene.
23. Puh = sirna kekiyatanipun, pepes manahipun.
24. Lumihat ri sang wara Cikandi = ndulu(sumerep) dhateng sang linangkung Cikandi (Ing padhalangan : Srikandhi).
25. Gupe (gupay) = kesel, ringkih, lemes, lungkrah, kendho.
26. Karana ni gupe niralaga(nira + alaga) = njalari kendho tandanging perangipun.